

VERSLAG VAN DE AFDELINGSRAAD VAN 12-11-1971

Deze vergadering van de Afdelingsraad, die werd bezocht door 4 hoogleraren, 12 stafleden en 12 studenten, was helemaal gewijd aan het verdelen van de 2 extra-posten, die uit het Rampenfonds waren toegewezen. Daartoe kwam de Docentenraad met een voorstel om één post toe te wijzen aan de sectie Contemporaine geschiedenis en één aan de sectie Nieuwe geschiedenis. Deze toewijzing was gebaseerd op bepaalde cijfers over het werkelijke aantal manuren, die de verscheidene secties nodig hadden voor de uitoefening van hun taken. In deze Afdelingsraad bleek de heer Buist met andere cijfers te komen, waar een zekere toekomstverwachting ingecalculeerd was. Op deze cijfers werd de heer Buist door de heer Van Randen aangevallen, want deze kon niet met lede ogen aanzien, dat de heerlijke beker van het verkrijgen van een extra docent aan de sectie Middeleeuwse geschiedenis voorbijging. Hierdoor kwam dus de positie van de sectie Nieuwe geschiedenis wankel te staan en raakte de vergadering in een impasse, waaruit ze ook niet door het "neerkijken uit de hoogte onzer onverschilligheid" van de sectie Nieuwste geschiedenis bij monde van de heer Kossmann kwam.

Tijdens de pauze gonsden de wandelgangen van het onderhands tot overeenstemming proberen te komen, maar het was de AA, die met een resolutie op de proppen kwam, inhoudende, dat de sectie Contemporaine geschiedenis één docent kreeg toegewezen en er voor de sectie Nieuwe geschiedenis en de sectie Middeleeuwse geschiedenis een mandelige of twee halve post resp. posten werd resp. werden gecreëerd, die dan de periode 1300-1600 zou(den) bestrijken.

De sectie Nieuwe geschiedenis in de persoon van de heren Waterbolk en Mellink waren hierover nogal verontwaardigd. De heer Waterbolk toonde zich "verrast" over deze nieuwe cijfers van de heer Buist, terwijl de heer Mellink stelde, dat toch ook de Docentenraad meer behoefte gevoelde om een docent voor de 17de eeuw aan te stellen, in plaats van weer een docent 16de eeuw (de heren Waterbolk, Mellink en Postma zijn alle drie min of meer gespecialiseerd in de 16de eeuwse geschiedenis, Red.). Eindelijk kwam het dan tot stemming over de AA resolutie, die werd aangenomen met 16 stemmen voor, 5 stemmen tegen en 7 stemmen blanco. Héhé, een middagje academisch touwtrekken en sjacheren was voorbij.

(ft)

VERSLAG VAN EEN DAGJE DEMOCRATIE OP HET INSTITUUT VOOR GESCHIEDENIS

"IS THERE HOPE FOR THE FUTURE?"

Donderdag 18 november: de dag van de verkiezingen voor de Afdelingsraad. Precies om 10 uur had de Kiesraad verwachtings vol postgevat in de Donkere Kamer. De parlementaire redactie van Groniek, uitgerust met een bandrecorder, voegde zich kort na tien bij de Kiesraad om aan leidende Instituutspolitici enige reactiesproberen te ontlokken. Wij voerden o.a. gesprekjes met toekomstige leden van de Afdelings-

raad, met de opstellers van het nieuwe bestuursreglement, met enkele oud-gedienden uit de nog jonge parlementaire traditie en met de Kiesraad. Tot onze spijt waren enige studenten nogal huiverig om hun mening voor de Groniek-microfoon te geven met als excuus, dat ze er niets vanaf wisten. De docenten toonden zich echter wel praatgraag, zodat hieronder meer stafleden aan het woord komen, althans in relatief opzicht, dan studenten.

Verkozen leden van de Afdelingsraad

Dhr. Baljé (zetel "Wetenschappelijk Corps" voor sectie Contemporaine geschiedenis)

- U was voor het eerst aanwezig op de laatste Afdelingsraadsvergadering, wat waren zo uw indrukken?

Het wordt moeilijk daar een oordeel over te geven, omdat ik me met deze vorm voor het eerst geconfronteerd zie, maar ik vind het feit, dat men overgaat naar een echte vorm van democratie op dit Instituut bijzonder waardevol, omdat het iedereen naar een ander niveau van verantwoordelijkheid brengt. Ik vind het jammer dat er bij deze nieuwe vorm toch wel tegenstellingen zijn gecreëerd tussen staflijsten en studentenlijsten. Wat mij betreft, had ik nog beter gevonden, wanneer men elkaar meer nog door overleg van te voren op programma's had kunnen vinden. Nu lijkt het alsof wij een atavistische tegenstelling tussen de studenten en de autoriteiten van een Instituut hebben willen volhouden. Ik heb er wel naar gezocht, ik ben ook op een avond samen met prof. Lipschits overigens toevallig naar een bijeenkomst van de AA partij geweest (zie Groniek 19, p.44, Red.). We hebben gekeken of het in principe mogelijk was om een doorbraak te creëren tussen staf en docenten. Wij kwamen wat laat binnen en de vergadering had al principes aangenomen, die ons in eerste instantie moeilijk leken om ze zonder discussie te kunnen onderschrijven. Het is misschien voor de volgende keer beter om als suggestie te proberen, van te voren, of we deze verouderde lijnen niet kunnen doorbreken.

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Daarvan moet ik tot mijn spijt zeggen, dat ik het bestuursreglement nog niet voldoende bestudeerd heb om er een mening over te geven.

-Prognose?

Wat betreft de vrije zetels heb ik een prognose, die samenvalt met wat ik hoop. Ik heb het idee dat er ook wel studenten zullen stemmen op de staflijst en dat de staf zich na afloop van de verkiezingen toch nog populairder mag aabhten, dan ze van te voren wel aanneemt. De meerderheid zal zeker naar de studenten toegaan en dat lijkt me ook wel juist. Ik hoop daarbij dat men in de toekomst zaken zal weten te onderscheiden van gevoelens en dan heb ik het idee, dat deze nieuwe vorm erg gunstig voor ons Instituut zal werken.

Dhr. Boer (AA-lijst, Vrije zetels)

- Prognose?

Ik schat de meerderheid van de vrije zetels voor de AA, toch wel 3 AA en van de zes studentenzetels toch wel een stuk of 5 voor de AA.

- Wat dacht U van de opkomst van de eerstejaars?

Ik hoop wel redelijk

- Hoe denkt men in het eerste jaar over het radensysteem, voorzover U daar een oordeel over wil of durft uit te spreken?

Nou, het is allemaal nog een beetje onbegrijpelijk, maar dat komt nog wel, geloof ik.

- Draagt de publikatie van verslagen over de Afdelingsraad bij tot een beter begrip voor het Radensysteem?

Dat vind ik erg gunstig, dat die verslagen worden gepubliceerd. Het is allemaal wat verwarrend voor de eerstejaars als ze aankomen, met een raad met zo 'n bevoegdheid en een ander ~~w~~er met een andere bevoegdheid. Het heeft wel verhelderend gewerkt.

Dhr. Lipschits (Staflijst, Vrije zetel)

- Hoewel U zich op de Afdelingsraad van 15-10-1971 (zie Groniek 19,p. 42, Red.) gekeerd heeft tegen het systeem van lijsten, staat U toch bovenaan een staflijst. Hoe is dat te rijmen?

Nou, ik ben voor een systeem waarbij mogelijk is dat studenten en leden van de staf op een lijst zouden staan. Nog beter zou ik het vinden als er een zuiver personensysteem als electoraal stelsel op dit Instituut zou werken, maar aangezien beide niet mogelijk bleek, heb ik dan het minst goede genomen. Ik vind dat ook de staf mee moet dingen naar een of meer van de vijf zogenaamde vrije plaatsen, ook al is het duidelijk, dat de studenten numeriek ver in de meerderheid zijn.

- U staat op een aparte staflijst, die pas laat en zonder programma in de openbaarheid trad. Heeft U daar een verklaring voor?

Ja, we hebben met opzet geen verkiezingspropaganda gevoerd, of een verkiezingsprogramma opgesteld, omdat we gewoon de studenten in de gelegenheid willen stellen om op personen te kiezen en niet op een bepaald programma, waar wij ons het gehele jaar aan gebonden zouden voelen.

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Ik ben hier pas nieuw. Ik heb het Radensysteem niet zo lang meegemaakt. Van het nieuwe systeem weten we helemaal niet hoe het zal werken. Ik ben een beetje bang, dat we in de Afdelingsraad zitten met fracties die aan een bepaald mandaat gebonden zijn, tenminste als het lijstensysteem zover in die richting doorgevoerd zal worden, ~~de~~ zaak zal vastlopen op onoverbrugbare tegenstellingen.

- Dus U bent tegenstander van polarisatie in de Afdelingsraad?

Nee, deze conclusie mag U niet trekken. Er bestaat altijd polarisatie, ik zie niet in waarom het noodzakelijkerwijs zou moeten zijn tussen enerzijds studenten en anderzijds stafleden. Maar wanneer men op basis van studenten - en staflijsten gaat werken en men bovendien zoals een of beide studentenlijsten eigenlijk ook inhouden zich gebonden voelt aan voorvergaderingen en fractie-besluiten, dan ben ik bang, dat het een ongezonde polarisatie zal zijn. Maar ik ben op zichzelf niet tegen polarisatie. Er zijn nu eenmaal belangentegenstellingen, die moeten zich dan ook maar uiten.

- Prognose?

Ik heb geen enkel idee. Ik weet dus niet hoe groot de opkomst is, ik weet ook niet hoe de studenten staan tegenover bijvoorbeeld een staflijst of ze automatisch als student daarop niet zullen kiezen. Ik heb weinig hoop op een groot aantal plaatsen van de vrije zetels voor de staflijst.

Mevr. A. Mulder-Bakker (H'71, Vrije zetel)

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursre-

glement beter zal functioneren?

Dat denk ik wel, want de oude Afdelingsraad was veel te groot en te log om goed te functioneren en bovendien afhankelijk van het aantal docenten wat er was. De manier waarop zij verkozen wordt vind ik voor het grootste deel wel een sympathieke methode. Wat dat betreft heb ik er alle vertrouwen in.

- Wat heeft U bewogen om U op een studentenlijst te laten plaatsen, in casu H'71?

Nou, ik was van te voren gepolst of ik belangstelling had om op een docentenlijst plaats te nemen. Dat heb ik niet serieus overwogen. Maar toen ik zowel door de AA als door H'71 benaderd werd om asjeblieft op hun lijst te komen, toen heb ik er serieus over nagedacht en heb ik ook uitvoerig overwogen op welke lijst ik eventueel zou horen en vond ik het niet juist om via een AA lijst een bindend mandaat te krijgen. Dat is het punt geweest, waarom ik dus niet op de AA lijst, maar op de lijst van H'71. Maar dat ik er überhaupt op ben gekomen is omdat het van de kant van de studenten uitdrukkelijk gevraagd is. En dat vind ik op zichzelf iets wat je serieus moet overwegen.

- Prognose?

Dat lijkt me wel de moeilijkste vraag om te beantwoorden. Als ik afga op wat voor de Faculteitsraad is gekomen (verkiezingen voor de Faculteitsraad in maart 1971, opkomst ongeveer 170 stemmers en opvallend veel docenten verkozen, Red.), dan denk ik dat het iets dergelijks zal worden, dat de vrije zetels wel gelijkelijk verdeeld zullen worden.

Dhr. Prince (H'71, Studentenzetel)

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Het nieuwe bestuursreglement biedt mijns inziens een hoop meer mogelijkheden, omdat het aantal personen, dat er zitting heeft, aanzienlijk beperkter is dan vroeger het geval is geweest. Het is wel bewezen dat grote lichamen vrij log zijn, wat dat betreft moet het een groot voordeel zijn, lijkt me.

- Wat vindt U van het werken met partijlijsten?

Partijlijsten vind ik een voordeel, want er zijn toch mensen, die je niet allemaal in hetzelfde hokje kunt stoppen. De kiezer kan in de verschillende partijen met hun verschillende programma's zijn eigen ideeën terugvinden.

- Verwacht U, dat er gestemd wordt op personen of lijsten?

Ik heb toch het idee, dat er meer op lijsten gestemd zal worden, minder op personen. Er zijn toch altijd wel bepaalde krachtfiguren, wat echter bij deze verkiezingen minder het geval is dan bij vorige verkiezingen.

- Prognose?

Een prognose is natuurlijk erg moeilijk. Dat hangt helemaal van de opkomst af. Als die goed is dan verwacht ik toch wel, dat de H'71 wel wat uit de bus kan halen. Ik geloof, dat H'71 van de ouderejaars wat meer stemmen weg zal moeten halen. In één zin kan H'71 wel een beetje in het voordeel zijn, daar zij zich toch een beetje geroepen voelt om mensen, die niet zo actief zijn te gaan vertegenwoordigen. De AA zal beslist veel stemmen krijgen van de eerstejaars, daar ben ik van overtuigd, want de hele voorlichting gaat die richting op dat de AA zeer gunstig uit de bus zal komen. En ik hoop dat de docenten ook wel wat stemmen krijgen voor de vrije zetels.

Mej. Vos (Zetel "Niet-wetenschappelijk personeel")

- Wat zijn uw verwachtingen voor de Afdelingsraad?

Mijn verwachtingen voor de Afdelingsraad zijn niet zo groot.

- Hoe is de kandidaatsstelling binnen het technisch- en administratief personeel verlopen?

We hebben er lang over nagedacht en tenslotte heb ik aan het kortste eind getrokken. Verder kan ik er eigenlijk niets over zeggen.

Dhr. Wielinga (AA, Vrije zetel)

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Hopelijk beter dan het oude radensysteem. Het zal wel goed gaan.

- Prognose?

Ik weet het niet, vrije zetels weet ik niet. Ik dacht wel een verdeling 2, 2, 1, maar waar die 2 of die 1 terecht komen weet ik niet. Studenten-zetels dacht ik 5-1, 5 voor de AA, 1 voor H'71

Opstellers bestuursreglement

Dhr. Van Ede

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad beter zal functioneren binnen het nieuwe bestuursreglement?

Nou, ik heb dat bestuursreglement zelf helpen opstellen, zodat ik er weinig kritiek op kan en mag hebben. Ik geloof, dat het beter is, omdat het vergeleken met het oude reglement wel een vooruitgang is en omdat ik ook geloof, dat door de wat compactere samenstelling de handzaamheid van de Afdelingsraad groter zal worden.

- Prognose?

De uitslag van de verkiezingen zou ik niet weten, ik kan hoogstens zeggen wat ik hoop en dat is, dat, om te beginnen met het vrije zetels-systeem, de zaak zo zal aflopen, dat er een zekere evenredigheid bestaat tussen het aantal docenten en studenten, al was het alleen maar, dat de docenten konden zien, dat het vrije zetels-systeem en het algemeen actief en passief kiesrecht niet onvermijdelijk hoeft in te houden, dat de studenten dan de macht overnemen. Ik geloof, dat het zeker voor de eerste keer het beste zou zijn, dat het gelijk uitviel, opdat de mensen een beetje aan het systeem konden wennen.

Dhr. Jansen

- U staat op een aparte staflijst, die pas laat en zonder programma in de openbaarheid trad. Heeft U daar een verklaring voor?

Nee, wij hadden liever met de andere docenten op een lijst van studenten willen staan, maar wij hadden er bezwaar tegen om van te voren in een vergadering te gaan horen min of meer hoe de achterban wilde stemmen. Wij hebben bezwaar tegen een bindend mandaat zoals de AA-groep nastreeft, wij hebben om praktische redenen bezwaar tegen de voorvergadering van H'71, het kost sowieso al tijd genoeg. Dat we geen programma hebben opgesteld is min of meer bewust, wij gaan min of meer uit van het Thorbeckiaanse "wacht op onze daden".

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Ik hoop het wel, ik heb zelf meegedaan met de opstelling van dat nieuwe reglement, wij hebben geprobeerd de organen kleiner te maken, zodat ze ook vaker kunnen vergaderen en ik geloof, dat het nuttig is, dat de Afdelingsraad ééns in de maand vergadert. Ik vind, dat net als in een goed parlementair systeem men vertrouwen aan zijn afgevaardigde moet geven, een vertrouwen, dat voor een zittingsperiode geldt. En de hele tijd verslaggeven van iedere stemppstelling vind ik een beetje teveel. Ik geloof niet, dat democratie hierin bestaat, dat men steeds verslag geeft aan een uiter-aard kleine afdeling.

- Prognose?

Ik dacht 4 studenten en 1 stafld, waarbij de vraag is, of dat stafld verkozen wordt uit de lijst van H'71 dan uit de staflijst.

Dhr. Kossmann

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Nou, dat hoop ik. Het oude Radensysteem werkte blijkbaar niet, tenminste het was allemaal erg stroef. Het ging op het laatst erg moeilijk en we kunnen alleen maar hopen dat het nieuwe wat efficiënter werkt. Dat is mijn hoop.

- Wat vindt U van het werken met partijlijsten?

Ik heb veel liever een personensysteem. Ik vind het lijstensysteem een beetje nabootsen van een parlementaire democratie, die in een zo kleine gemeenschap als deze toch eigenlijk geen zin heeft.

- Prognose?

Daar heb ik geen flauw idee van, geen fláuw idee. Je kunt natuurlijk denken, dat het zo zal gaan als bij de verkiezingen voor de Faculteitsraad, waar tenslotte veel meer docenten uit de bus zijn gekomen dan werd verwacht. Of dat hier anders zal liggen, nou ja, dat moeten we rustig afwachten.

Dhr. Van Randen

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Ik had het reglement niet gemaakt, als ik niet verwacht had dat het erg goed zou functioneren. Dus ik kan die vraag alleen maar zo beantwoorden, dat het goed zal gaan.

- Wat vindt U van het werken met partijlijsten?

Dat heb ik ook zelf bedacht, dus ook dat vind ik erg goed.

- Verwacht U dat er op lijsten of op personen gestemd wordt?

Ik dacht, dat er op beide gestemd zou worden, maar je kunt aan de hand van deze verkiezingen weinig zeggen, omdat de ene lijst veel groter is dan de andere.

- Prognose?

Die durf ik zo te geven. Ik dacht, dat van de vrije zetels de AA er 2, H'71 er 1 en de docenten er 2 zouden behalen, van de studentenzetels de AA 5 en H'71 1.

Oud-leden van de Afdelingsraad

Dhr. Buist

- Hoe vindt U, dat het Radensysteem de laatste jaren gewerkt heeft?

Ja, ik heb het gevoel, dat het Radensysteem, zoals het tot nu was niet zo geweldig gewerkt heeft en dat de fout daarvoor bij alle deelnemers ligt

U staat op een aparte staflijst, die pas laat en zonder programma in de openbaarheid trad. Heeft U daar een verklaring voor?

De vriendschap voor de heer Jansen. De heer Jansen wou graag, dat ik hem vergezelde en op een gegeven oogenblik heb ik dat dan ook gedaan.

Wat het programma betreft, is het nodig, dat er een programma is? Het programma voor mij is het belang van het Instituut, in de meeste ruime zin des woords. Het is namelijk technisch mogelijk, dat je een Afdelingsraad krijgt met een overwicht aan studenten en ik dacht niet, dat het in het belang van het Instituut was, wanneer de Afdelingsraad op een dergelijke manier samengesteld zou zijn. Al was het alleen maar, dat je op die manier conflicten in kunt bouwen, die het hele systeem op een gegeven oogenblik op kunnen blazen en daar is niemand mee gebaat eigenlijk.

- U bent dus bang voor polarisatie?

Inderdaad, ik ben geen man, die van polarisatie houdt, ik ben niet bang om mijn mening te zeggen, dat weet je wel. Er moet echter uiteindelijk een werkzame situatie ontstaan, waarin die dingen gebeuren, die voor het Instituut als zodanig van belang zijn.

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Ik heb er geen idee van, ik dacht dat het van de mensen zou afhangen. Je kunt nog zo'n mooie systemen bedenken, als de mensen op een gegeven moment het niet opvullen, dan komt er niets van terecht. Het zit logischer in elkaar dan het oude systeem, dat is wel duidelijk, maar wanneer er niet een wezenlijke bereidheid is om er iets van te maken, van alle kanten hoor, nou dan zie ik het dit ook niet maken.

Dhr. Krol

- Vindt U, dat er op personen of lijsten gestemd wordt?

Mijn eerste indruk is, dat er op personen gestemd wordt. De AA lijst en die van H'71 verschillen onderling zo weinig, dat alleen de personen de doorslag zullen geven in het uitbrengen van de stem.

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Daar kan ik op dit moment nog geen zinnig woord over zeggen. Ik vind het alleen al positief dat er een stap gewaagd is naar een aantal zwevende zetels. Naar mijn mening zou in extremis de meest positieve situatie zijn, die situatie, waarbij iedereen via vrijlijsten zorgt voor de kandidaatsstelling en er niet gewerkt wordt met een vast aantal kandidaten per geleding, zodat het denken in geledingen en onderafdelingen opgeheven wordt.

Dhr. Mellink

- Bent U van mening, dat de Afdelingsraad binnen het nieuwe bestuursreglement beter zal functioneren?

Het wordt een kleiner college van 18 man door het nieuwe reglement en daarvoor misschien meer efficiënt in zijn werking, hoop ik tenminste.

- Prognose?

Wat voor prognose? Van vandaag? Ja, het gaat dus alleen over de 5 vrije zetels. Het hangt natuurlijk heel sterk van de opkomst af, ik heb het idee, dat de opkomst veel groter zal zijn dan bij de verkiezingen voor de Faculteitsraad en hoe dat zal uitpakken, dat zal dus interessant zijn om dat waar te nemen.

Kiesraad

Na afloop van de verkiezingen praat de redactie van het parlementaire front met de Kiesraad, in persoon van de heren Bakker en De Roest. Het derde lid, Mej. Bolhuis, was op dat moment tot onze spijt niet te bereiken. Wij stelden hen de volgende vragen:

- Heeft uw plaats in de Kiesraad aan de verwachtingen voldaan?
- Hoe is de opkomst verlopen?
- Kunnen er nog wijzingen in dit electoraal ^{systeem} gemaakt worden? (Dit Kiesreglement was als het ware een experimenteer-Kiesreglement en de Kiesraad moest over hun bevindingen rapport uitbrengen aan de Afdelingsraad, zie Groniek 19, p. 42, Red.)

Dhr. Bakker

We hebben plezierig samengewerkt tot nu toe in de Kiesraad en het heeft vrij veel tijd gekost, vooral ook omdat er geen lijsten bestaan van alle studenten hier op het Instituut, dat moest allemaal uitgezocht worden. Wat de opkomst betreft, deze bedraagt ongeveer 140, het juiste getal is nog niet helemaal bekend. (Het juiste getal is, na nauwkeurige berekening, 144, Red.). Dat valt mij toch wel tegen. Ik had gehoopt althans, dat het er meer zouden zijn. Naar ik vernomen heb is het ten opzichte van andere opkomsten een heel redelijke opkomst.

Het kiesreglement heeft wel gewerkt, ook al is het Kiesreglement, zoals dat verstrekt is, niet volledig. In het Kiesreglement zitten nog wat lacunes, maar daarover zullen we nog wel rapport uitbrengen aan de Afdelingsraad.

Dhr. De Roest

Toen mij gevraagd werd om zitting te nemen in de Kiesraad had ik eigenlijk geen flauw benul wat het precies inhield en hoeveel werk het zou kosten, maar dat is mij erg tegengevallen.

Ik ben teleurgesteld over de opkomst. Ik had gedacht, dat er 180/190 mensen zouden stemmen, gezien het aantal mensen, dat vorig jaar gestemd heeft en gezien de toename van de eerstejaars met resp. 55 academici en 33 M.O.'s. Vooral van de eerstejaars academici is mij de opkomst erg tegengevallen. Wat de werking van het Kiesreglement betreft, was ik voor die tijd ook al voorstander van een personensysteem en misschien zit er ook wel eigenbelang in, omdat het werken met lijsten voor de Kiesraad veel meer tijd gaat kosten.

Tot slot merkten de heren Bakker en De Roest nog op, dat zij de indruk hadden, dat er voornamelijk op personen is gestemd, aangezien de meeste mensen gevarieerd stemden.

Na zo'n "dagje Donkere Kamerwerk" bleek ons, hoe onbekend het nieuwe bestuursreglement bij hele volksstammen historici nog is. Naar ons idee heeft aan voldoende voorlichting op ons Instituut niet ontbroken, zodat men zich kan afvragen of men wel geïnformeerd wil worden.

Bekijkt men het opkomstcijfer, dan blijkt, dat er om 13.30 u. -de stembus was toen al 3½ uur open - 80 kiezers zich hebben gemeld. De resterende 60 stemmers moesten grotendeels - de goede niet te na gesproken - met zachte hand het stemlokaal gewezen worden. De stemmotivatie van deze

mensen, indien aanwezig, spreekt boekdelen. Indien deze mensen echter niet gestemd zouden hebben, zou het opkomstcijfer de Kiesraad helemaal teleurgesteld hebben, sterker gezegd, dan zou de Kiesraad er "voor nop" gezeten hebben.

IS THERE HOPE FOR THE FUTURE? Wat ons betreft: A LITTLE BIT.

Thea van Rooden
Frits Thissen

MEDEDELINGEN VAN DE KIESRAAD

Hieronder volgen voor de fervente statistici onder de Groniek-lezers nog enige cijfers betreffende de verkiezingen, welwillend door de Kiesraad aan de parlementaire redactie van Groniek afgestaan.

Uitslag van de verkiezingen

ZETELS "WETENSCHAPPELIJK CORPS"

J.F. Oudenaarden-Pol
A.G. Jongkees
E.H. Waterbolk
G. Taal
C.J. Baljé
P. Kooy

ZETEL "NIET-WETENSCHAPPELIJK PERSONEEL" ZETELS "STUDENTEN" AA-LIJST

I. Vos.
A. Boekhoudt
J. Tonnaer
H. v. Veen
C. Venema
H. Verbaan

"VRIJE ZETELS"

H'71-LIJST AA-LIJST

G. Prince
H. Boer
J.A.J. Tromp-Steenhuis
J. Wielinga
A. Mulder-Bakker
I. Lipschits

H'71-LIJST STAF-LIJST

Opkomst

<u>Jaar</u>	<u>Totaal</u>	<u>Opgekomen</u>	<u>Percentage</u>
Hoogleraren	6	3	50%
Docenten	20	14	70%
Assistenten	4	3 (stemmen als student)	75%
Technisch - en administratief personeel	3	3	100% (!!)
AC 1A	14	3	21,4%
AC 1B	14	7	50%
AC 1C	14	1	7,2%
AC 1D	13	3	23,1%
AC 1e jaar totaal	55	14	25,5%
MO 1A	16	10	62,5%
MO 1B	17	13	76,5%
MO 1e jaar totaal	33	23	69,6%

<u>Jaar</u>	<u>Totaal</u>	<u>Opgekomen</u>	<u>Percentage</u>
AC 2e jaar	28	9	32,2%
MO 2A	13	7	53,9%
MO 2B	14	7	50%
MO 2C	13	10	76,9%
MO 2e jaar totaal	40	24	60%
AC 3e jaar	10	3	30%
MO 3e jaar	26	7	26,9%
MO 4e jaar	18	13	72%
Kandidaten + MO 5e jaar	119	28	23,5%
Totaal	362	144	39,8%

De opkomst in totaal is dus 39,8%. Voor verkiezingen voor het lixhaam met de hoogste beslissingsbevoegdheid in het Instituut voor Geschiedenis bedroevend weinig. (Dit tussenvoegseltje en de berekening van het totaalpercentage zijn voor rekening van de redactie van het parlementaire front.).

Gedetailleerde verkiezingsuitslag

<u>Lijst</u>	<u>Persoon</u>	<u>Studentenzetels</u>	<u>Vrije zetels</u>
AA	H. Boer	71 stemmen	55 stemmen
	H. V. Veen	67 "	49 "
	H. Verbaan	55 "	37 "
	C. Venema	57 "	35 "
	J. Wielinga	66 "	36 "
	A. Boekhoudt	27 "	12 "
	E. Harbers	15 "	12 "
	P. Hieltjes	20 "	14 "
	W. Jonkman	17 "	13 "
	M. Kingmans	19 "	12 "
	E. Prinsen	14 "	8 "
	R. Roes	12 "	8 "
	M. Schoenmaker	13 "	9 "
	H.C. Scholten	10 "	11 "
	J. Tonnaer	29 "	24 "
	J.A.J. Tromp-Steen- huis	--	37 "
	J.M. Wiersma	24 "	13 "
	Totaal	516 "	385 "
H'71	A. Mulder-Bakker	-- "	54 "
	Y. Rops	37 "	30 "
	G. Prince	51 "	42 "
	Totaal	88 "	126 "
Staf	I. Lipschits	-- "	52 "
	M.G. Buist	-- "	47 "
	H.P.H. Jansen	-- "	34 "
	H. Baudet	-- "	16 "
	Totaal	-- "	149 "

Met een vertraging van meer dan twee maanden is dan het hier te bespreken aug.-sept. nummer van Maatstaf verschenen. Deze aflevering is bedoeld als een in memoriam voor de op 23 maart van dit jaar overleden schrijver Simon Vestdijk. Het is niet de eerste keer, dat een literair tijdschrift aan deze auteur is gewijd. Podium (in 1948) en Raster (in 1968) gingen reeds voor in het nader belichten van dit schrijvend fenomeen. Ook daarnaast is over Vestdijk in het verleden al veel geschreven, vooral door dagbladcritici. Deze laatsten waren kennelijk de mening toegedaan, dat om mee te tellen in de literaire wereld men op zijn minst over Vestdijk diende te schrijven. Wat dit opleverde is eens geanalyseerd in het tijdschrift "Merlyn" (1). Martin Hartkamp ging daarin een 29-tal recensies na n.a.v. Vestdijks in 1964 verschenen roman "Het Genadeschot" en constateerde, dat hoogstens "...drie daarvan aanvaardbaar waren, maar niet echt onthullend". (2). De "meningen", die uit deze krantenartikelen naar voren komen, zijn grofweg terug te brengen tot zeer knap geschreven lectuur, getuigend van grote eruditie, meestal van een onleesbare moeilijkheidsgraad en celebraliteit. Vooral dit laatste woord ligt dit soort critici in de mond bestorven, waarschijnlijk om hun eigen onbekwaamheid te verhullen. Een tweede "mening" wordt vertolkt door hen, die niet nalaten er op te wijzen, dat de gevoelstoon in Vestdijks oeuvre zo al niet van den beginne af "kil" en "grof", gaanderweg minder "grof", maar steeds "killer" werd. Dit alles niet passend bij de emotionaliteit van de betrokken recensenten, wat zelfs aanleiding gaf Vestdijk te vergelijken met een "homunculus" in alchemistische zin. (3)

Deze laatste "mening" duikt ook op in dit nummer, in een bijdrage van de om haar toneelrubriek in de "Groene" vermaarde Jeanne van Schaik-Willing. Haar artikel (p. 328-334) gaat over de roman "Het Glinsterend Pantser" (1956). Vestdijk beproefde hier, "...zoals in al zijn vrije romans (...), het oproepen van een veld van abstracte spanningen, spanningen die elkaar bestrijden, steunen, kruisen, in evenwicht houden, bevrijden" (p.330). Een merkwaardig boek, "...dat ergens een genialiteit bereikt", tóch vindt zij in de wereldbeschouwing geen bevrediging. Er mist een wezenlijke, onmisbare trek, "iets dat ik maar vaag de liefde zal noemen in de ruimste zin. Niet dus de demonische spotvorm ervan, maar dat waarvan Corinthiers Dertien spreekt" (p.333). Het opstel besluit met de constatering dat indien men een roman van Vestdijk leest met verwachtingen, die elke andere roman oproept, de lezer bedrogen zal uitkomen. Eenmaal onttrokken aan het krachtveld van zijn oeuvre, "...dat te maken heeft met kosmos, lotbestemming, verraderlijkheid van een heelal, waarin de arme mens is geplaatst" (p.334), klopt het leven, dat hij beschrijft in geen enkel opzicht met dat, waarin Jeanne van Schaik "hartstochtelijk" gelooft. Derhalve maakt Vestdijk, dat de lezer zich voortdurend bewust wordt van zijn eigen leven, van hét leven, doordat de schrijver vergeten heeft "geloof, hoop en liefde" aan zijn werk toe te voegen. Ik begrijp dan niet, waarom mevrouw Van Schaik in het zelfde artikel aanspoort proefschriften te schrijven over een auteur, die alleen van belang is door hetgeen hij weglaat. Verder ben ik de mening toegedaan, dat de Vestdijkstudie met dit soort uitlatingen nauwelijks gediend wordt. Als het de bedoeling was geweest deze studie voortijdig de nek om te draaien kan zij daar beter recht voor uitkomen. Nu steunt zij op een "mening", die gebaseerd is op oppervlakkig, hoewel (vanwege de snelle en omvangrijke produktie (4)) langdurig en

frequent recensie-werk. Op andere gronden kan ik mij best voorstellen dat men Vestdijk afkeurt of verwerpt als W.F. Hermans. Deze schreef in "Propria Cures" (15-5-1971): "Vestdijk schreef eigenlijk verward, op de manier van iemand die bedwelmd is of vergiftigd. Misschien had hij loodvergiftiging - zetloodvergiftiging bedoel ik". (5)

De Vestdijkstudie die ik hierboven entameerde, is nauwelijks op gang gekomen. Tot dusver zijn alleen delen en fragmenten belicht. Hierbij gaat men in òf op veel voorkomende thema's als angst, jeugd en dood bij Ter Braak (6), de astrologie bij Cornets de Groot (7), het glinsterende (8) en het hooggebergte (9) bij Hella Haase en de drieslag vader-geweld-vuur bij Oversteegen (10) òf op historische achtergronden verwerkt in de autobiografische Anton Wachterromans bij Gregoor (11). Een algehele visie is tot op heden achterwege gebleven, of in het half aangeduide blijven steken. Een paar voorbeelden ter illustratie: Kees Fens zoekt het in de voortdurende strijd tussen denken en verbeelden, tussen werkelijkheid en eigen schepping (12), waarbij elk perspectief verschuift en alles bedriegelijk is. Vestdijks personages zijn eerder droomgestalten dan realiteiten. Verder zijn deze figuren altijd op pad, op zoek. Het zijn jagers op weg naar een ideaal, bv. een liefde, een vriendschap. (13) Stuiveling weet er vlotter weg mee. De kern in Vestdijks oeuvre is z.i. het bezien van de mensheid als een "thema con variazione". "Wie dit eenmaal heeft ontdekt als het essentiële bij Vestdijk, als de Idee van zijn volledig werk, kan het telkens weer aanwijzen...". (14) M.i. is Fens met zijn "strijd" warmer dan Stuiveling. Tegen deze laatste kan ingebracht worden, dat de oneindige variatie op het thema mens eerder een uitwerking van een idee is dan de idee zelf, wat die ook moge zijn.

Een eerste serieuze poging tot formulering van het kernmotief, de idee in Vestdijks oeuvre (op een voorpublicatie na in de NRC (15)) wordt ondernomen in het uitvoerige essay van Martin Hartkamp in het onderhavige Maatstafnummer (p. 216-250). De figuren in zijn oeuvre, aldus Hartkamp, streven allen naar identifikatie, naar vereenzelviging, naar eenwording, waarbij zij doorgaans falen. Maar: "Hun verlangen naar versmelting blijft () steeds sterker dan zijzelf, want wat zij in de identifikatie zoeken is het duurzaam geluk, de eeuwigheid, de onverstoorde harmonie, het paradijs". In zijn essay nu zoekt Hartkamp naar een grondvorm, waarop alle aspecten van die identifikatiedrang kunnen worden teruggebracht en waaruit alle thematiek voortgesproken moet zijn. Dit levert de nodige moeilijkheden op. Een eerste werkwijze loopt vast. Het doel en het subject zijn gegeven, men zoekt het object, waarin het doel gezocht wordt. Hier komt men bedrogen uit. Er is geen één object in Vestdijks werk, het zijn er vele, variërend van een abstractum als het Niets tot vele concrete personen en voorwerpen. Kortweg geformuleerd al of niet aanwezige symbolen. Een andere benaderingswijze moet liggen in het feit dat een nooit bevredigde identifikatiedrang aanleiding wordt tot een als smartelijk ervaren isolement. Vanaf het moment dat men te r wereld komt leeft men in het isolement. Daarvoor in de prenatale fase was men nog één (in de moederfiguur) en daar tijdens het leven deze eenwording nooit meer tot stand komt, ondanks alle pogingen, moet dit proces in de dood hersteld worden. De dood ligt hier in het zelfde vlak als de geboorte. Niet om de oorspronkelijke ongescheidenheid te vinden, maar een blijvende ongescheidenheid daaraan gelijk. Eenmaal losgelaten op het leven beseft de mens zijn isolement en wordt als Anton Wachter verteerd door angst met zijn isolement te moeten leven en zich er bij neertte leggen. Hoewel men kan weten altijd "te laat" te zijn, door het achteruitgerichte karakter van de versmelting. Een andere formulering voor de identifikatiedrang luidt derhalve: een volledig opheffen van het "te laat" en een niet-weten ervan. Hoe men zich ook emotioneel verzet (door angst daartoe gedreven) alles, wat eenmaal geschied is, blijft alleen te achterhalen in de verbeelding, in een droom of door een zich herinneren. Men wil terughalen wat men meende te

bezitten: "de eeuwigheid, of beter de ervaring van de eeuwigheid" (p. 231). Daar de mens altijd in het bezit is van zijn bewustzijn, is het hem onmogelijk zich daaraan te onttrekken. Alleen in momenten van extase en gedurende de slaap is men ervan verlost, dan is men alles (even) vergeten. Het is niet verwonderlijk, dat als troost, als spiegel voor het niet kunnen (en toch willen) bereiken van de paradijstoestand de jeugd een voornaam aspect is in Vestdijks werk. In de jeugd, nog dicht bij de geboorte en dichtbij de oorspronkelijke ongescheidenheid, die men zich nog herinnert, is men vitaal, vol levenslust en onbezonnen, doch tevens geborgen en verzorgd. Eveneens kent het kind de doodsangst niet als ook de tijd en het besef "te laat" te zijn. De moederfiguur blijft ook hier van eminent belang, terwijl - en dat is zeer opvallend - zij zelden op de voorgrond treedt en meestal haar rol delegeert of een andere gedaante aanneemt. Hartkamp doelt op de geleefde. Elke zinnelijke bijmaak moet hierbij vermeden worden of zoals in "De Vuuraanbidders" (1947) staat: "De geliefde was slechts een symbool van het verlangen naar het goddelijke, dat niet alleen door zinnelijke bevrediging, maar zelfs door het huwelijk ontviid werd geacht" (p. 239/240). Of met een citaat uit "De Toekomst der Religie" (1947) het proces als zodanig aangevend: "Het sterven van het Ik naar het Zelf", "het diepere", "het hogere" Ik: "een soort ideaalbeeld van onszelf, iets wat wij willen worden, (...), maar wat wij realiter niet zijn" (p. 242). Daarbij zoekt het Ik het Zelf buiten en niet in zichzelf. Het Ik voelt zich ermee verenigd, herinnert zich het ook, maar is niet één met zijn identifikatieobject, met het Zelf, Vandaar het niet aflaten van het Ik het Zelf te bereiken.

In een interview heeft Vestdijk eens gezegd, dat bij hem een streng omlindelevensovertuiging niet denkbaar was, door zijn wetensdorst voor allerlei typen en zaken. Wel echter: "Het eigen Ik heeft in de beschaving van wereld en medemens een heel speciale functie" en "komt elke creatie door middel van de identifikatie tot stand". Zonodig ook "...door het omgekeerde van de identifikatie nl. door de bevreemding. En vaak is het alleen het verlangen, hoe kortstondig en voorbijgaand ook, om zich met anderen te willen vereenzelvigen". (17) Het verlangen is kennelijk de moeite waard om geleefd te worden. In deze zin moet wellicht verklaard worden, waarom Vestdijk zichzelf als een (diep in zijn werk verstoep) moralist zag, (18) Een wat ongrijpbaar soort moralisme, wellicht alleen maar een "benadering". (19) Echter door het kiezen van afschuwwekkende figuren worden gegevens uitgewerkt, "...die onder het moralistische gezichtspunt opgevat kunnen worden". (20)

Bezien we nu Hartkamps visie en die van Vestdijk zelf, dan lijken mij deze wel met elkaar te rijmen. Vestdijk ontkent nergens dat het leven niet waard is geleefd te worden, hoe moeilijk het leven hem ook is en hoe zuur hij het leven van zijn figuren ook maakt. Het ideaal wordt nagejaagd tijdens het leven. het tussenstadium van geboorte en dood. Op zichzelf is het niet ongedienstig na te gaan of zelfmoord in Vestdijks oeuvre als thema voorkomt. Voor zover ik dat weet nl. niet. Toch is het saillant, dat in twee van zijn beste werken zelfmoord (de dood) als enige oplossing in het leven geboden wordt: Trix Cuperus in "De Kopren Tuin" (1950) en Wegener in "De Schandalen" (1953) verkiezen de dood, "Hij wilde leven en wist, dat het onbehoorlijk was te leven, en dat hij altijd het gezicht van een schandalige gauwdief zou behouden door langer te willen leven dan hij moest. (...) Maar tot het laatst toe wist hij, - wist iets in hem - dat hij leefde, dat hij daar verkeerd aan deed", - zo besluit "De Schandalen". (21) Ook gevallen van kindermoord kunnen hier te denken geven. (22) Naar het konkrete gebracht zien wij de mens in de maatschappij als een worstelaar in een onafgebroken gevecht om het Zelf te vinden, daardoor vele malen in conflict rakend met de hem omringende wereld. Om de vrees voor zijn schim te overwinnen, heet het bij Cornets de Groot, moet men door het

kwaad heen gaan, wil het Ik tot het Zelf muteren. (23) Het roept op tot een kritische opstelling tegen de maatschappij, "om wat de mens in gemeenschap wordt aangedaan". (24) Toch dient de samenleving aanvaardt te worden door het diepste weten in het vinden van de Idee te zullen falen. Hieruit vloeien m.i. twee wezenstrekken van Vestdijks werk voort: zijn tolerante visie op de mens en zijn relativisme. Hartkamp zegt over het relativisme alleen of het niet grotendeels teruggevoerd kan worden op de primaire omkeerbaarheid van tijd en leven. Dit zegt op zichzelf niet veel en ik verwonder mij er zelfs over, dat hij hier niet dieper op ingaat. De verwisselbare objecten bij Vestdijk zouden een verklaring kunnen zijn voor wat de schrijver noemt, "...een breidelloos relativisme, dat tenslotte zo consequent kan worden dat het op zichzelf iets absol. utistisch krijgt. Dat is wat Nietschze perspectivisme noemt". (25) Hier raken wij m.i. de kern van de "meningen", die wij hierboven vermeldde, aangaande Vestdijk. Zij priimen hem niet, daar hij een exempel vertegenwoordigt van het perspectivisme. Het bezien van de wereld vanuit diverse gezichtspunten zodoende alle absolute gegevens, normen e.d. betwiffelend. Relativisme is het begin van de weg naar het nihilisme; derhalve is het "...verwerpelijk, omdat de mens zijn houvast ontnemt en de groeps Moraal ondermijnt". (26) En hoe verder men werkt, hoe meer personen men uitbeeldt, des te sterker zal dit zich gaan aftekenen. Dit laatste zien we met name in de latere Vestdijkromans. De leesbaarheid wordt door een dergelijk relativisme niet bevorderd, zelfs kan het leiden tot verveling, een eindeloze woordenbrij en het vermogen van muggen olifanten te maken. Zelfs sprak Peter van Eeten n.a.v. de roman "Het proces van meester Eckhart" (hier bepaald onjuist) van "epigonisme van zichzelf". (28) Dat een dergelijk relativisme leidt tot een milde, tolerante visie op de mens hoeft niet te verbazen, - hierbij duikt meteen weer het weggestopte moralisme weer op - daarbij pleitend voor vrijheid en zelfstandigheid voor de mens (uiteraard ook voortvloeiend uit de isolementpositie, die de mens inneemt). Echter het bevorderen van meer vrijheid en zelfstandigheid voor en van het individu heeft ook zijn grenzen. Een verabsolutering daarvan trekt het zo moeizaam geconstrueerde beeld weer totaal scheef. (29) Hier vergeet het individualisme, dat het subject, de subjectieve geest in de mens, het bestaan loochent van zijn tegenpool, van het object in het individu. (30) "Van die objectieve geest valt te zeggen, dat de mensen er zich bewust van zijn zonder dat er zelf bewustzijn aan kan worden toegeschreven; hij is wat het bewustzijn verbindt, (...). dat als interpretatie en als handelings-schema dient". (31) De vrijheid, die de mens heeft, kan zich wel afzetten tegen een cultuurbodem, waaruit hij is ontsproten. Toch kan hij deze laatste nooit elimineren. "Was dat mogelijk dan zouden wij ergens uitkomen, waar het menselijke nog niet is begonnen. Zo beschouwd moet de mens dus onherstelbaar worden genoemd. Hij heeft te stellen met wat hij eenmaal heeft ingesteld", (32) of zelf nooit heeft bezeten. En daarmee is de cirkel gesloten.

Het is niet mijn bedoeling een eigen Vestdijktheorie te concipieren - mijn filosofische kennis is daar te gering voor en het zou te veel tijd gaan kosten -. Het bovenstaande is alleen bedoeld als kanttekening en verdere uitbouw van een theorie, die het overdenken meer dan waard is, maar nog niet waterdicht, mede doot het ongrijpbare van Vestdijk zelf en door het feit dat de laatste zich wel eens tegensprekt. Daarbij, bij een theorie, kan als steun dienen de bijdrage van R.A. Cornets de Groot (p. 281-291), die uitvoerig een paar gedichten behandelt en één element naar voren haalt: de ontmoeting en de scheiding van twee geliefden. Het laatste essayerende artikel is van Hella Haasse. Zij analyseert "De Koperen Tuin" aan de hand van de muziek, en wel de opera "Carmen", die in het boek zo 'n opmerkelijke rol speelt. Een voortreffelijk stuk, dat zeer juist de muziek die in Vestdijks leven van eminent belang is geweest, in het

middelpunt heeft geplaatst onder de titel "Een koninkrijk voor een lied" (p. 299-315). "Zijn persoonlijk drama tegen (...) de wereld, vermomd als een roman over muziek..." merkt zij tot slot op. Naast de vermelde bijdragen is het nummer gevuld met herinneringen, een interview en een brief. Het interview is hetzelfde als Nol Gregoor publiceerde in het "Algemeen Dagblad" van 17-10-1968, zij dat het hier volledig gegeven wordt. De herinneringen, die Jeanne van Schaik-Willing als tweede bijdrage biedt, zijn eveneens een opgewarmd prakje, hoewel zij in tegenstelling tot Gregoor dat niet vermeld. (33) In sober proza wordt Vestdijks liaison met Henriette van Eyk besproken. Deze laatste schrijft daar zelf ook over - voor voor a.s. biografen, maar vooral voor Libellelezeressen. Gregoor haalt, ook in een tweede bijdrage, nog eens "Een avondje bij Simon Vestdijk" voor de geest en de musicus en destijds huisvriend duidt schematisch het plan aan voor een publikatie over Vestdijk, die eens hoopt te schrijven, geschraagd met brieven en dagboekfragmenten. Tot slot in "het cursief" een brief van Vestdijk gericht aan en hier afgedrukt door H.J. Smeding met een kort commentaar, "...misschien een sleutel tot zijn uiterst gecompliceerde persoonlijkheid..." (p.339)

Dit dubbelnummer van Maatstaf, dat alleszins het lezen waard is, verscheen bij de Arbeiderspers in Amsterdam en kost F 8, 90 (34)

noten

- 1) M. Hartkamp, "De kritiek en het Genadeschot", Merlyn III (1965), 253-267
- 2) M. Ros, "Literair logboek", NRC 6/3/1971
- 3) J. van der Woude, "Herinneringen aan Simon Vestdijk", Nieuwsblad van het Noorden 29/3/1971
- 4) Voor de meest recente overzichten van Vestdijks oeuvre verwijs ik naar: Vestdijk in kaart (Den Haag 1967)
Schrijversprentenboek 2, S. Vestdijk (Den Haag 1968³)
- 5) Geciteerd in M. Hartkamp, "Identifikatie en isolement", Maatstaf XIX (1971) 247.
- 6) M. ter Braak, De Duivelskunstenaar (Amsterdam 1946)
- 7) R.A. Cornets de Groot, De Chaos en de Volheid (Den Haag 1966)
- 8) H.S. Haasse, Leestekens, (Amsterdam 1965) 14-44
- 9) H.S. Haasse, "Geheimen van het hooggebergte", Raster II (1968) 266-291
- 10) J.J. Oversteegen, e.a., Literair Lustrum, (Amsterdam 1966) 242vv.
- 11) N. Gregoor, S. Vestdijk en Lahrigen, (Amsterdam 1958)
- 12) Vermeld in M. Hartkamp, "Vestdijk zeventig jaar", NRC 12/10/1968
- 13) K. Fens in De Volkskrant 24/3/1971
- 14) G. Stuiveling, "In memoriam Simon Vestdijk", Het woord van de week XXIV (1971) no. 14
- 15) M. Hartkamp, "Bij de dood van de schrijver Simon Vestdijk", NRC 23/3/1971
- 16) Hartkamp haalt hier (p.227) Vestdijk uit zijn vermeende dissertatie "Het Wezen van de Angst" (1968) aan: "Dat de dood slechts eenmaal intreedt, staat vast (...). Maar met het "Niets", dat wij in de dood zullen ervaren, of beter: zouden ervaren, indien wij het konden ervaren, is het anders gesteld. Dit "Niets" is de mens reeds eerder geweest, namelijk voor de geboorte".
- 17) T. de Vries, Hernomen konfrontatie met S. Vestdijk, Amsterdam 1968) 52
Een ander voorbeeld, waar het identifikatieprobleem aan bod komt, vinden wij in C. Rijnsdorp, De Moderne Roman in Opspraak, (Kampen s.a. 145
- 18) N. Gregoor, In gesprek met S. Vestdijk, (Amsterdam 1967) 59/60
- 19) Ibid., 79
- 20) Ibid., 80, dit laatste is eerder uit te leggen als een stellingname